

BLÅBÄRSRENSERSKA PÅ ÅLAND SÖNG 40 VISOR FÖR ARNBERG

Matts Arnberg har sysslat med både seriös och lättare musik åt Sveriges Radio, men det verkar som om han skulle känna allra varmast för folkmusik. När han för tolv år sedan förklarade att han ville resa land och rike runt för att göra bandupptagningar möttes han av rätt stor skepsis. Kunde det roa lyssnarna? Har vi ältjämt en levande tradition?

Matts Arnberg, som har spelmansblod i ådrorna och själv gärna spelar fiol, svarade ja på båda frågorna. Och han fick rätt: programmen om visor och låtar har blivit mycket uppskattade, och 3 200 inspelningar oär vittnesbörd om att folkmelodierna alltjämt sjungs och spelas på sina håll.

I Boda exempelvis. Därifrån kommer Matts Arnbergs medhjälpare Sparf Anders, som i tjänsterummet på Sveriges Radio ägnar sig åt att föra över bandupptagningar till notskrift. Det kan vara knepigt nog eftersom folkmelodierna inte begränsar sig till vanliga intervaller, utan ofta rör sig mellan skalans toner. Sparf Anders markerar med plus och minus avvikeiserna från det vältempererade klaverets tolv halvtoner, det krävs gott gehör till sådant, men det har han.

— Skulle man glömma stängaffeln hemma, får det bli rätt tonart ändå, säger han på sitt trygga vis medan han lyssnar till lockropet "kulning", som Dalarnas kvinnor använder när de kallar på boskapen. Matts Arnberg påminner om den där gången när han hade lockat musikprofessor Moberg och hans licentiander med till Dalarna.

Studierna av folkmusik fick en bra upptakt när Tjugsmyr Maria tillkallade folkvisekunniga grannkvinnor, Gröt Anna från Grötgården och Rytter Amanda, genom att ställa sig på stugtrappan och kula, så älderdomligt som helst. De blivande licentiaterna iyste upp.

Självlklart spelmän vid kalas

— I Boda är det fortfarande självlklart att det skall vara spelmän vid kalas och att det går ett tåg av musikanter i spetsen för bröllopföljen, säger Sparf Anders, som själv tagat till altaret i en sådan procession. Självfallet iförd folkdräkt. Hans far hade aldrig några andra högtidskläder än Bodadräkten. När han tjänstgjorde som ordningsvakt vid danserna bar han polismössa till! Han kunde många melodier också, säger Sparf Anders. När han tog fram skomakarlådan — det hörde ju till att kunna sula familjens skor — sjöng han så ivrigt att han, tjuvsad av sitt eget musicerande, måste sätta undan skomakarlådan efter en stund för att ta fram fiolen i stället.

Det är ju de gamla som kan melodierna, gamla kvinnor som hört dem sjungas av sina mor- eller farmödrar, de enda som hade tid med dem när de var små. Traditionen brukar hoppa över en generation, säger Matts Arnberg. Med ett raskt språng är man tillbaka ända till 1700-talet. Om 25 år går det inte att göra sådana här upptagningar.

Här gäller inte i första hand estetiska synpunkter. Matts Arnberg tycker att det roligaste med den här musiken är att man måste sätta in den i dess sammanhang.

— Man får försöka ta reda på hur de som sjöng och spelade hade det, eftersom det är en musik som griper in i livet till vardags.



Sparf Anders (till vänster) och Matts Arnberg bland Sveriges Radios bandupptagningar av folkvisor och låtar, 3 200 till antalet.

Skillingtryck och ballader samlas i radioarkivet

— Vilken trakt man än kommer till i landet, så hittar man alltid någon som kan "Ro, ro till fiskeskär", "Byssan lull" i Taubes version. Det är lustigt för det är ju inte någon särskilt lätt melodi. Vi har i alla fall några hundra olika upptagningar med lätta avvikelser. För resten sjungs visan av mödrar ända bort på Färöarna, berättar Matts Arnberg, Sveriges Radio, specialist på folkmusik.

— är förstas Svea Jansons ballader. Släktled efter släktled har bevarat dem sedan medeltiden. Svea Janson, fiskardottern från Abolands skärgård som en vacker dag flyttade till Matts Arnbergs Rönninge, är ju numera en berömd person, som har förekommit i många radioprogram och som snart kommer på LP-skivor.

— Hon påstod att hon kunde tusen visor. Jag trodde det inte först, men numera är jag övertygad. Hon har en präktig röst, tillägger Matts Arnberg och sätter på en skiva där Svea Jansson med sin kraftfulla mezzosoprän sjunger många verser om Stolts Margareta, orden "grönan lind" återkommer trofast.

— Ballader sjunger bara undantagsmänniskor. Därför är jag inte litet stolt över att ha räkat på 30, av de 50 ballader som var populära för hundra år sedan.

Svea Jansons version av "Trithiofs saga" är heller inte dålig, skillingtrycken har ju stått sig bra fram till våra dagar. Fast nu försvinner förstas de också, eftersom moderna människor får sitt sensationsbehov tillgodosett på så många andra sätt än genom att lyssna till visor om barnamord och svartsjukedåd. I översta Norrland, i Kungälvtrakten, i Mellan-Sverige, kors och tvärs har Matts Arnberg farit för att samla visor och låtar.

Men jag eftersträvar ingen fullständighet, påpekar han. Det är ju hela tiden fråga om programma-

terial, som skall komma till snar användning. Det hindrar ju inte att vetenskaparna, framför allt visexperten Ulf Peder Olrog och Sveriges Radio, ömsesidigt kunnat hjälpa varandra. Självt är jag mindre intresserad av visornas ursprung än av deras öde. Jag tycker det roligaste är att se hur samma melodi förändras i olika trakter.

Man lär sig så småningom att lika lätt skilja på musikens dialekter i exempelvis Malung och Boda som på talspråkets. Skillnaderna märks på ornamentiken, bland mycket annat. Inspelningarna görs på ort och ställe, bland skogens alla ljud och ekon. Men lustigt nog har vi en som låter alldeles särskilt naturlig och genuint äkta, och den är för ovanlighetens skull gjord på Musikaliska akademien, berättar Matts Arnberg. Som är en ovanligt ärlig människa.

Perpetua

Min finaste resa gjorde jag 1949 till Dalarna — där fick jag på 14 dagar 120 inspelningar. Åland är också en bra trakt. Där stötte jag en gång på en liten gumma som satt utanför sin stuga och rensade blåbär. Hon sjöng för mig nästan oavbrutet i två dagar medan hon rensade och bandspelaren var i gång. Det blev ett tillskott på 40 melodier.

Det märkligaste i vårt grammofonarkiv — landets enda för folkmusik